

письменник Бернар Вербер часто описує всю земну кулю, з достатньо детальним змальовуванням ландшафту, як певну гру богів. Нобелівський лауреат Йосип Бродський у вірші «Пагорби» через описання горбистої місцевості подає алюзію на життя та смерть («Смерть – це тільки рівнини, життя – пагорби»).

Тож література модерністів та постмодерністів потребує від викладача географії всебічної обізнаності для правильного трактування та може бути застосована на заняттях з географії у старших класах чи при профільному навчанні.

Визначені риси літературних творів за часовими періодами дозволять пояснити учням на уроках географії особливості сприйняття і відображення природи, географічних об'єктів та явищ людиною на різних етапах свого розвитку.

*Байтеряков О.З. доцент, к.геогр.н.,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Літвін М.Ф. старший вчитель,
Спеціалізована школа I-III ступеня №3, м. Маріуполь,
elisiumm@gmail.com*

ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ І ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Сьогодні тема розвитку творчих та пізнавальних здібностей учнів дуже популярна серед працівників всіх ланок системи освіти. Автори підручників намагаються зробити їх як найцікавішими, методисти – корегують навчальну програму згідно до вимог часу, не стоять на узбіччі й вчителі шкіл. Якщо розглянути це питання більш детально, то можна дійти висновку, що саме від учителів залежить, наскільки цікаво буде навчатися учням. Цікаво – це не означає просто з широко розкритими очима слухати розповідь учителя. Цікаво – це стати не пасивним, а активним учасником навчального процесу, не тільки сприймати інформацію, а й відтворювати її, застосовуючи всі свої здібності. До

речі, ці здібності й розвиватимуться під час нестандартних уроків, виконання завдань нового типу тощо.

Ще німецький педагог А.Дістервег розглядав навчальний процес як такий, що розвиває пізнавальні можливості учнів і сприяє формуванню у них самостійності та ініціативи. Свою теорію він розвинув ще у ХІХ сторіччі, але ж проблема розвитку зазначених якостей, як складових творчої діяльності учня існує й у наші часи. Тому сьогодні дуже важливо працювати в даному напрямку, відступаючи від використання лише традиційних методик, та, навпаки, застосовуючи нетрадиційні, нові, авторські.

Завдання сучасного вчителя полягає перш за все в активізації навчальної та творчої діяльності учнів. Творча активність кожного учня залежить від активізації навчального процесу в цілому, а навчальний процес — від особистості вчителя, його вміння відповідним чином організовувати навчальну діяльність. Щоб зацікавити учнів спочатку вчитель повинен зацікавитись сам. Сухе викладання предмету за традиційною схемою виглядає з боку як звичайна рутинна робота вчителя, та звісно, він з таким підходом не в змозі «запалити» в учнях полум'я допитливості, творчості, зацікавленості. Для вирішення завдання щодо активізації діяльності учнів активним повинен бути перш за все вчитель. Творчий сучасний вчитель шукає нові методи викладання, розробляє їх самостійно, застосовує в повсякденній діяльності, створює динамічну атмосферу на уроці.

В розробці та застосуванні нових методів навчання вчителів треба пам'ятати, що завдання для різних класів, або для різних груп учнів, або окремих учнів не повинні бути однаковими. Існує таке поняття, як «схильність». Є класи, де учні більш схильні до літературного напрямку, а є — навпаки, де учні з більшим задоволенням виконують прикладні завдання, виготовляють власноруч макети будь яких явищ. І третя категорія — це класи, де учні схильні до пошукової роботи, виявлення будь яких фактів, або обґрунтування гіпотез.

Виходячи з цього, я й розподілила завдання, що спонукають учнів до творчості таким чином:

завдання географічно-літературного напрямку;

завдання науково-прикладного характеру;

завдання пошуково-дослідницького напрямку.

Всі ці завдання мають як спільні риси, так і розрізняються між собою. Спільні риси полягають в тому, що кожен тип завдань потребує роботи з навчальним та додатковим матеріалами з теми завдання, пошуку інформації з різних джерел, систематизації її, обґрунтування, формулювання висновків, та, звісно, оформлення описової частини. Відрізняються вони характером роботи над основною частиною та застосованими матеріалами, і, звісно, формою представлення кінцевого продукту.

Завдання географічно-літературного напрямку доцільно ставити перед учнями, що мають літературні здібності, добре пишуть твори з літератури, не вважають написання твору трудомісткою та не цікавою роботою. Такі учні звичайно дуже добре та вільно висловлюють свою думку, застосовуючи літературні обороти, ідіоми, порівняння тощо. Вчителю такого учня розпізнати серед інших учнів класу дуже просто під час усних опитувань з теми. Такі діти вільно розмовляють, добре запам'ятовують факти та намагаються завжди прикрасити їх чимось «від себе». Мандрівка картою для них перетворюється в захоплюючу пригоду, особливо, якщо при викладанні матеріалу вчитель використовував не тільки карту та глобус, а й такі засоби, як мультимедійна презентація, фільми, малюнки. Уявляючи перед своїми очима все те, що колись бачив, учень швидко побудує свою пригоду, маршрут мандрівки, описуючи на своєму уявному шляху абсолютно все, від самої дороги до най маленької комахи, яка буде летіти йому на зустріч.

Одним з найбільш цікавих та діючих методів є ведення так званого «Щоденника мандрівника». Щоденник мандрівника – це не звичайний зошит з сухим викладанням інформації, що переписується з мережі Інтернет, або

підручника. Щоденник мандрівника – це практично книга, що написана учнем. Книга про його уявні мандрівки.

Якщо учня зацікавити таким видом роботи, він із задоволенням буде продовжувати вести свій щоденник, що потім може йому знадобитися під час вступу або навчання у вищому навчальному закладі.

Для його ведення мною складений спеціальний план, за яким ведеться опис географічних об'єктів. Цей план складається з кількох пунктів, а саме:

1. «Я прибув до...» В цьому пункті детально описується географічний об'єкт, до якого «прибув» учень, розпочинаючи свою подорож.

2. «Геологічна будова та рельєф». Коли виконується робота над цим пунктом плану, виявляється так званий «подвійний ефект». По перше, учень повторює матеріал уроку «Геологічна будова материка», а по друге – пригадує, або закріплює знання геохронологічної шкали, яка не дуже добре запам'ятовується під час вивчення саме її.

3. «Кліматичні умови. Як же мені... (спекотна, холодно, тощо)» Така назва розділу водночас конкретизує ціль описати кліматичні умови материка, розповісти, в яких кліматичних поясах він знаходиться, а з іншого боку спонукає учня зробити акцент на якісь незвичайні, або аномальні кліматичні умови, температури або атмосферний тиск будь якої області материка, властивості повітряних мас, кількість опадів. «Як же мені...» - це не закінчене речення, саме яке стає поштовхом для продовження, наприклад, спекотна, або холодно, мокро тощо.

4. «Яка ж тут матінка – Природа!», присвячений вивченню тваринного світу та рослинності материка.

5. «Мандрівка державами. В гостях у...» Особливістю даного розділу плану є те, що тут водночас вивчаються держави, тобто політична карта материка та народи, що його населяють.

6. «Проблеми материка». Ця тема дуже цікавить учнів, оскільки в неї можна включити багато аспектів існування території, життя населення,

проблем довкілля, екологічних питань тощо. Звісно, для цього треба дуже детально, до самих невеличких подробиць вивчити всі сторони життя материка та, що особливо важливо – знайти такі факти, про які не пишуть в підручниках.

Щоденник мандрівника дуже добре застосовується в 6-х, 7-х та 8-х класах, де учні ще знаходяться в такому віці, коли є бажання пофантазувати, щось вигадати. Учні, що ведуть щоденник мандрівника, в майбутньому стають постійними учасниками предметних олімпіад, турнірів, семінарів та конкурс-захисту наукових робіт Малої академії наук.

До географічно літературних завдань можна також приєднати такі завдання, як написання віршів, есе, розповідей.

Друга категорія, а саме науково-прикладні завдання більш підходять для учнів, що звикли або схильні виробляти щось власноруч. Реалізуючи цей напрямок, вчитель здійснює між предметний зв'язок географії з іншими науками.

Прикладом такого зв'язку можна назвати творчу та водночас наукову роботу учнів під час вивчення теми «Вулкани та вулканізм».

Складно навіть уявити, скільки інформації з різних предметних областей опрацьовують учні для того, щоб виготовити невеличкий макет вулкану. По перше, знання з географії про будову вулкану. По друге, знання з хімії, щоб застосувати їх при імітуванні виверження вулкану. По третє, навички з художнього мистецтва, що дозволяють зробити дуже правдоподібний та креативний макет.

Процес виготовлення макету вулкану дуже захоплює учнів, адже вони зацікавлені в кінцевому результаті, бажають швидше побачити маленьке виверження. Для цього вони опрацьовують інформацію стосовно побудови безпосередньо макету вулкану, розроблюють його ескіз, підраховують розміри та підбирають матеріали, з яких його буде виготовлено. Потім настає черга вивчення хімічного складу суміші, яка буде імітувати лаву, що вивергається з кратеру вулкану.

Засобом розвитку інтелектуальної та емоційної сфери творчої особистості, що формує здатність уявляти, співпереживати, узагальнювати й застосовувати набуте впродовж усього життя, є пошуково-дослідницька робота.

Такі завдання дуже добре виконуються учнями 8-х класів під час вивчення географії України. Заглиблюючись до історії та культури рідної держави, учні вивчають традиції, минуле свого народу, його символи, що потім, в майбутньому спонукає їх продовжити пошукову роботу.

Прикладом можуть служити карти України, що їх складено з орнаментів, притаманних вишиванкам різних областей держави, або карта гербів областей України – це об'єкт, що створюється учнями після ретельного вивчення історичних відомостей про кожну область.

Учні не одразу вирішують робити саме таку роботу, пов'язати свій проект з історією. До цього рішення їх також треба зацікавити. А зробити це може сам вчитель. Наприклад, використати історичні відомості при вивченні будь якої теми, викласти матеріал так, щоб учні зацікавились, і це вже буде половина справи.

Прикладом може служити мій урок «Галопом по горах», зі змістом якого можна ознайомитись в журналі «Краєзнавство. Географія. Туризм»[1, с. 31-35]. Урок дуже яскраво описує Українські Карпати, їх будову, історію та сучасність, включаючи елементи історичного минулого, в тому числі боротьбі українського народу за свою свободу. Занурюючись в тему визвольної боротьби українського народу, учні переходять до пошукового етапу роботи. Особливо важливими є засоби донесення до учнів інформації з теми. Сьогодні, коли вже майже у всіх школах є доступним використання мультимедійного проектору, продемонструвати фото, карти, фрагменти фільмів на великому екрані не є проблемою. А якщо є можливість скористатись інтерактивною дошкою, це ще більш впливає на учнів. В такому разі вони самі стають учасниками демонстрації, відкриваючи за допомогою дотику сховані

зображення, перетягуючи по дошці елементи графіки, будуючи за допомогою стрілок маршрути, користуючись лазерною указкою тощо.

Після таких уроків учні знаходяться під враженням та впливом побаченого на великому екрані, чують та бачать факти, яких досі не знали, та в них виникає бажання узнати більше, що й є спонуканням до продовження проектно-пошукової роботи.

Ще одним способом спонукати, або навіть розбудити творчий потенціал учнів, розвинути в них творче мислення, креативність є застосування незвичайних форм проведення підсумкових уроків з теми. Наприклад, уроки – турніри мають дуже позитивний ефект в даному плані. Під час підготовки до турніру, вчитель ретельно розробляє план, за яким він буде проводитись. План, що застосовую я, включає:

1. Представлення команд.
2. Доповідь команди з основної теми.
3. Відповідь на питання суперників (або, в турнірі вони зветься опонентами).
4. Завдання опонентам.

Підготовка до турніру в будь якому випадку буде супроводжуватись творчим підйомом, що позитивно вплине на результати.

Отже, розвиток та активізація творчих здібностей та креативності в учнів стає тим відповідним пунктом, від якого починається рух у напрямку якісної освіти, у напрямку конкурентоспроможної людини та людини, що є здатною до самоосвіти, самовираження. Саме тому цієї темі сьогодні приділяється багато уваги.

Важливим є те, що у процесі творчої діяльності людина не тільки змінює світ, а й змінюється сама. Щоб людина могла самостійно пізнавати навколишній світ, їй цьому треба вчити, що вимагає розвитку в індивіда творчої активності як умови творчої діяльності. Творча активність — це результат внутрішньої потреби особистості, яка пробуджується лише за певних умов, що

сприяють розвитку природних задатків. Тому дуже важливо виявити ці задатки, зберегти і знайти шляхи їх розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ВИКОРИСТАНИХ І ДЖЕРЕЛ:

1. Літвін М.Ф. Галопом по горах. 8 клас / М.Ф. Літвін // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2014. - №11. – С. 31-35

*Грушка В.В. доцент, к.геогр.н.,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
grush_vv@ua.fm*

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Основою розвитку туристичної індустрії є кваліфікований та компетентний персонал. Особливо актуальною ця проблема є в Україні, адже туристичний потенціал країни величезний, але, саме, людський чинник стримує розвиток даної галузі. Вітчизняний туризм поступається світовим стандартам щодо якості послуг, використання інноваційних форм організації туристичних подорожей, культури обслуговування. Тому проблема забезпечення туристичної індустрії кваліфікованими фахівцями, які повинні вчасно реагувати на зміни, аналізувати інформацію, забезпечувати конкурентоспроможність України на ринку туристичних послуг, повинна вирішуватись комплексно та концептуально, починаючи з професійної підготовки фахівців.

В Україні підготовку фахівців туристичної індустрії здійснює понад 80 вишів. Нині для всіх цих закладів освіти характерний компетентнісний підхід, який передбачає відповідний зміст та досягнення очікуваних результатів освітньої діяльності. Концептуальні основи такого підходу використовуються і в професійній підготовці майбутніх фахівців в сфері туризму.

Використання в даному випадку компетентнісного підходу, передбачає аналіз особливостей практичної діяльності, специфіки завдань, вибір стратегії